

الگوی کشت پیشنهادی

طرحی که ذیلا تقدیم دستداران و علاقمندان احیای دریاچه ارومیه و مدیران و کارشناسان دستگاههای اجرایی مربوطه می شود ، به اهتمام جناب آقای مهندس شایان فر و همفکران ایشان در طی مطالعات و بررسیهای طاقت فرسا تهیه و تدوین شده است

طرحی که ذیلا تقدیم دستداران و علاقمندان احیای دریاچه ارومیه و مدیران و کارشناسان دستگاههای اجرایی مربوطه می شود ، به اهتمام جناب آقای مهندس شایان فر و همفکران ایشان در طی مطالعات و بررسیهای طاقت فرسا تهیه و تدوین شده است

بسمه تعالی

الگوی کشت پیشنهادی برای حوضه آبریز دریاچه ارومیه

حبیب شایان فر

عضو انجمن نجات دریاچه ارومیه

Gmail: Habibshayanfar@gmail.com

چکیده:

پدیده خشک شدن دریاچه ارومیه، نتیجه توسعه نا متوازن و غلبه منافع فردی بر منافع عمومی می باشد و نجات آن به همبستگی ملی با نادیده گرفتن منافع فردی و توجه عمیق به سرمایه های اجتماعی با اندیشه نوین برای فردا نیاز دارد. در این مقاله با نگرشی به تفکر «از قطره تا دریا» الگوی کشت پیشنهادی برای حوضه آبریز دریاچه ارومیه در قالب برنامه ریزی برای شرایط بحرانی و خشکسالی و همگام با استفاده بهینه از منابع آب در بخش های صنعت، شرب و بهداشت و کشاورزی، ارائه می گردد تا ضمن ثابت ماندن سطح کشت و تولید، مقدار آب مورد نیاز با چهل درصد کاهش تلفات آب (با حداکثر استفاده از منابع آب در مراحل انتقال و آبیاری داخل مزارع و باغ ها و کاربرد روشهای حفظ رطوبت حداکثری خاک) ارزش تولیدات کشاورزی تا چهار برابر افزایش یافته و با تامین حقایق دریاچه ارومیه در حد 3/1 میلیارد مترمکعب سالانه، نجات دریاچه را در طول ده سال آینده شاهد باشیم.

مقدمه:

پیامدهای اسفبار اولیه ناشی از خشک شدن دریاچه ارومیه، ضرورت نجات آن را بیش از پیش ایجاب کرده است. بند 9 مصوبات نوزده گانه کارگروه نجات دریاچه ارومیه مبنی بر « آیش بندی کشت های یکساله با اعمال محدودیت عرضه آب و تدوین و اجرایی کردن الگوی کشت مناسب برای هر منطقه» الزاماتی دارد که بایستی با در نظر گرفتن کلیه شرایط اقلیمی، حفظ اشتغال و امنیت اجتماعی همراه باشد. در الگوی کشت پیشنهادی، ضمن ثابت ماندن سطوح زیرکشت آبی و میزان تولید، مصرف آب چهل درصد کاهش یافته و در عین حال ارزش اقتصادی تولیدات کشاورزی به چهار برابر افزایش خواهد یافت. امید است کارشناسان و بهره برداران با راهنمایی های خود نسبت به رفع اشکالات و ابهامات الگوی پیشنهادی اقدام کنند و در صورت تأیید و تصویب، ضمن تامین حقایق دریاچه به میزان 3/1 میلیارد متر مکعب، پیشگیری از بحران های اقلیمی، اجتماعی و سیاسی ناشی از نداشتن بستن چاههای کشاورزی، بتوان نسبت به افزایش درآمد بهره برداران نیز اقدام مقتضی بعمل آید. لازم به یادآوری است که اجرای الگوی پیشنهادی نیاز به بسیج کلیه امکانات بخش های دولتی و خصوصی داشته و مهم تر از همه اعتقاد و علاقه به آب و خاک و نجات دریاچه با تقویت سرمایه های اجتماعی بایستی در راس همه اقدامات بوده باشد.

ضرورت هائی از قبیل عدم کاهش میزان اشتغال موجود در منطقه، تولید محصولات استراتژیک، افزایش درآمد کشاورزان و کاهش مصرف آب در الگوی پیشنهادی در نظر گرفته شده و کاهش برخی از تولیدات کشاورزی با افزایش سطح زیر کشت و تولید آن ها در حوضه های مجاور (حاشیه رودهای ارس و قزل اوزن و سایر حوضه های مجاور) ضمن اتخاذ سیاست های تشویقی و تامین قسمتی از هزینه های حمل و نقل آن ها به حوضه آبریز قابل جبران است مشروط بر آنکه اعتماد متقابل بین دولت و بهره برداران بوجود آید. کشت یونجه دلیل نیاز آبی فراوان در حوضه عمل قابل پیشنهاد نبوده و با انتقال تدریجی کشت آن به حاشیه رودهای ارس و قزل اوزن که دلیل شرایط آب و هوایی تعداد چین های آن یک تا دو بار بیشتر از حوضه دریاچه ارومیه می باشد و با تقبل هزینه حمل و نقل آن به منطقه، قابل تامین است ضمن آنکه بر تولید علوفه سبز (که تا 7 برابر وزن دانه غلات تولید و با کاهش بیش از نود درصد مصرف آب همراه است) در حوضه آبریز برای تامین حداقل یک سوم علوفه دامهای منطقه تاکید می گردد. در جهت تولید محصولات استراتژیک، کشت گندم و جو، کلزا و حبوبات افزایش و کشت چغندر قند و پیاز کاهش یافته است. سطح زیرکشت سیب زمینی ثابت (برداشت پائیزه به برداشت تابستانه تغییر یافته) و کشت سبزی و صیفی بصورت گلخانه ای و تولید قارچ خوراکی تا سطح یک هزار هکتار افزایش یافته است. در مورد باغات، سطح زیر کشت ثابت مانده و بصورت قطره ای آبیاری خواهند شد. لازم به یادآوری است که انتقال آب های استحصالی بصورت لوله ای یا کانال بتنی و آبیاری بصورت بارانی و قطره ای بوده و در صورتی که به دلیل محدودیت خاک و آب امکان آبیاری بارانی وجود نداشته باشد آبیاری بصورت نشتی و با حداکثر راندمان ممکن، ضمن استفاده از کودهای آلی و مواد جاذب رطوبت، کاهش مصرف آب و افزایش راندمان در واحد سطح با بکارگیری آخرین تکنیک های به نژادی و به زراعی خواهد بود. حضور مستمر کارشناس کشاورزی در سطح روستا با اجرای طرح یک روستا-یک کارشناس ضرورت داشته و در قالب تشکلهای مردمی و با حمایت همه جانبه دولت و سایر دستگاههای حاکمیتی امکان نجات دریاچه ارومیه وجود خواهد داشت.

روش کار:

با جمع آوری اطلاعات مربوط به سطح زیر کشت آبی و تولید محصولات کشاورزی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه و محاسبه آب مورد نیاز برای تولید محصولات پیشنهادی و با توجه به الگوی کشت موجود، (با توجه به شرایط اقلیمی و خصوصیات خاکهای منطقه) ضمن تاکید بر عدم کاهش سطح زیرکشت، ثابت ماندن میزان تولیدات با توجه به نیاز بخش های صنعت و خدمات به میزان آب مورد نیاز با حداکثر راندمان در انتقال و داخل مزارع و باغها تاکید گردیده است. لازم به یادآوری است که با توجه به متوسط میزان آب قابل استحصال سالانه به مقدار 6/6 میلیارد مترمکعب که 3/1 میلیارد مترمکعب حقایق دریاچه در نظر گرفته شده و از 3/5 میلیارد مترمکعب باقیمانده مقدار 210 میلیون مترمکعب برای مصارف صنعتی، 365 میلیون مترمکعب برای مصارف شرب و بهداشت، 25 میلیون مترمکعب برای مصارف دام و طیور و مقدار 2/9 میلیارد مترمکعب برای مصارف کشاورزی (زیربخش های زراعت و باغبانی) تخصیص می یابد. لازم به یادآوری است که مصارف مذکور با در نظر گرفتن شرایط بحرانی و حاد در نظر گرفته شده و در بخش های صنعت و شرب و بهداشت، تصفیه پساب ها، بازیافت و بازچرخانی و انتقال به دریاچه مد نظر قرار می گیرد. در تمام بخش ها، استفاده بهینه از قطره قطره آب برای احیای دریاچه سیاست کلی بوده و عزم عمومی برای تبیین ارزش آب در منطقه و جلوگیری از تلفات آب شرط لازم برای تحقق آرزوی نجات دریاچه خواهد بود.

استفاده از تجارب برخی از کشورهای منطقه، توجه به مزیت های نسبی، تاکید بر ارزش اقتصادی آب در طراحی الگوی کشت مورد تاکید بوده و افزایش چهار برابری ارزش تولیدات کشاورزی الگوی پیشنهادی، نتیجه آن بوده است. ضمن آنکه اتخاذ سیاستهای تشویقی، روان سازی، ایجاد اعتماد متقابل بین دولت و مردم در کلیه مراحل ضرورت اساسی داشته و هرگونه تعلل و تاخیر در انجام تعهدات، مانع بزرگی در تحقق اهداف مورد نظر را در پی خواهد داشت.

در جدول شماره 1، سطح زیر کشت و تولیدات حوضه آبریز در سطح سه استان نشان می دهد که در سطح معادل 490 هزار هکتار می باشد. جداول شماره 2، 3 و 4 مقدار تولید محصولات آبی در حوضه آبریز و در سطح استان ها نشان داده شده که معادل 6/621487 میلیون تن می باشد.

نتایج و پیشنهادات:

در جدول شماره 5 الگوی کشت پیشنهادی برای حوضه آبریز دریاچه ارائه گردیده است. همانطور که مشاهده می شود میزان آب مورد نیاز الگوی کشت معادل 3/3591 میلیارد مترمکعب می باشد که با در نظر گرفتن 20 درصد آبیاری موثر از طریق بارندگی پائیزه و بهاره آب مورد نیاز از طریق آب استحصال شده معادل 2/9 میلیارد مترمکعب می باشد که در حد حقایق در نظر گرفته برای بخش کشاورزی می باشد مشروط بر آنکه شرایط حاد و بحرانی موجود مشابه شرایط خشکسالی در نظر گرفته شود و هرگونه سیاست های هدایتی و حمایتی از طرف دولت مورد پشتیبانی قرار گیرد تا با جمع کردن قطره ها، دریاچه در حال احتضار ارومیه زنده گردیده و شادابی و امید به شمال غرب کشورمان بازگردد. لازم به یادآوری است که ضمانت اجرایی الگوی کشت پیشنهادی، ایجاد اعتقاد، اعتماد و امید به شرح زیر می باشد:

1. آگاهی عمومی به عواقب وخیم خشک شدن دریاچه و درک عمیق مشکل بوجود آمده در حد یک فاجعه

2. ایجاد اعتماد متقابل کامل بین دولت و مردم با افزایش سرمایه های اجتماعی

3. آموزش های مستمر و اطلاع رسانی توسط رسانه های عمومی و کلیه مجامع و محافل

4. ضرورت گذشت از برخی از منافع فردی برای جلوگیری از دست دادن منافع عمومی

5. تغییر در برخی از عادات مصرف بی رویه آب در شرب و بهداشت و آگاهی به ارزش واقعی آب در زندگی

6. امید به عزم و همت جمعی برای حفظ آب و خاک برای نسلهای بعدی نه بعنوان یک میراث بلکه بعنوان یک امانت

نتیجه گیری:

بخش کشاورزی با مصرف حدود 90 درصد آب استحصال شده، بیشترین مصرف کننده آب در حوضه آبریز دریاچه ارومیه بوده و می تواند در نجات دریاچه، نقش تاثیرگذار داشته باشد. انتقال آب از سایر حوضه ها در کوتاه مدت و میان مدت تقریباً غیر ممکن بوده و امیدوار بودن به آنها، غیر از هدر رفتن فرصتها، نتیجه ای نداشته است. در صورتی که طرح های انتقال آب خارج از حوضه نتیجه داشته باشد، می تواند در تامین سایر نیازهای توسعه صنعتی و شهری و افزایش جمعیت نقش آفرین گردد. لذا تنها راه نجات دریاچه در کنار استفاده بهینه و تصفیه فاضلاب ها در بخش های شرب و بهداشت و صنعت، استفاده بهینه در بخش کشاورزی می باشد که الگوی پیشنهادی در این راستا ارائه گردیده و امید است با درک واقعیت و عواقب غیرقابل تحمل خشک شدن دریاچه همه با هم:

دست در دست هم نهیم به مهر میهن خویش را کنیم آباد

تا ضمن جلب خوشنودی خداوند متعال، شرمنده شهیدان والامقام بالاخص ثقه الاسلام، ستارخان، خیابانی، باکری ها (که اسوه های ایثار، شجاعت و غیرت بوده و نجات دریاچه ارومیه بدون پیروی از راه پر افتخار آنها مقدور نیست) و نسل های آینده نگردیم. انشاء ا...

منابع و ماخذ:

1. آمارهای سازمان های جهاد کشاورزی استان های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی و کردستان

2. یافته های کارشناسی و تبادل نظر با کارشناسان، بهره برداران و اعضای انجمن نجات دریاچه ارومیه